

Ha idegen nevet viselő magyarnak szabad valamiben különbözni a többi magyartól, ez a különbség csak az lehet, hogy a szenvedő hazát, ha lehet, még jobban szeresse. Ez a szép mondat, amelyet különösen ma volna érdemes megszívlelésre, Klebelsberg Kunó gróf feljegyzéséből való. A mondatot sok más hasonlóan szép, sokatmondó és mélyértelmű Klebelsberg-idézettel egyetemben Huszti József volt szegedi egyetemi tanárnak közel négyszáz oldalas nagy munkája közli: „Gróf Klebelsberg Kunó élelműve”. A könyv a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában jelent meg; vele a magyar tudományosság és magyar szellemi élet reprezentatív intézménye rótta le halálát Magyarországra nagy kultuszminisztere irányában, akinél egyetemesebb kultúrpolitikus nem volt az utolsó évszázad magyarságának.

Huszti József könyve, miként a címeből is kitűnik, nem szokványos életrajz. Nem merül el a semmitmondó apró adatok és dátumok tömkelegében, megelégszik néhány legfontosabb, szinte fordulóponthoz jelentőségével bíró naptári adat leszögezésével, egyebekben pedig a fősúlyt Klebelsberg egyéniségére, de különösen munkásságának ismertetésére és jellemzésére helyezi. Ez mindenképpen helyes és indokolt, mert Klebelsberg élete nem tartozik a fordulatokban és szenzációkban gazdag életpályák közé, viszont annál mélyebb és maradandóbb az a munka, amelyet pályafutása során, különösen 1922 június 16-tól 1931 augusztus 19-ig tartó kultuszminisztersége idején kifejtett. Ez a majdnem tíz esztendő miniszterség külön fejezetet jelent a magyar kultúrpolitika történetében.

Az emberek gyorsan felejtnek. Ma már nehéz visszaidézni a világháborút, az összeomlást és a kommünt követő szörnyű esztendőket a hangulatát, mikor ugyyszólván iránytű nélkül hanyódtak a magára hagyott, összezuromlott, megtépéselt magyar állam hajója. A nekikeseredés életosztóné élt ugyan az országban, a közérzés jelmondatoszerű kijelentésekre és imádság határát suroló fogadalmakra tömörítette hitét, hogy ami történt, az nem maradhat úgy és előbb, vagy utóbb be kell következni a nagy változásoknak. Vajmi kevesen voltak azonban ezekben az esztendőkhöz, akik nem elégedtek meg a távoli remények megsillogtatásával, hanem pozitív célokat tűztek ki maguk elé és programot adtak a nemzeti élet egyik vagy másik területén. A kevés kiválasztottak közé, akik igazán érdemessé tették magukat kortársaik elismerésére és az őket követők hálájára, tartozott Klebelsberg Kunó.

Ha majd a napi publicisztika színvonalán felülemelkedő komoly történetírás fogja megrajzolni a huszas esztendő történetét, kétségtelenül azt fogja megállapítani, hogy három irányban indult meg közvetlenül Trianon után a nemzeti regenerálódás és az új magyar élet megalapozásának munkája. Az egyik törekvés külpolitikai sikont mozgott és Magyarországnak elszigetelt helyzetéből való kiemelést tűzte ki célul. Ennek a törekvésnek első nagy sikere volt a Bethlen István által megkötött velencei egyezmény és a magyar–olasz barátság megpecsételése, amely alapja és kiindulási pontja volt a következő husz esztendő külpolitikájának. A másik célkitűzés volt a magyar gazdasági élet célkitűzése és pénzügyi függetlenségünk helyreállítása. A nemzeti regenerálódás és a revízió erkölcsi és kulturális alapjait a harmadik irányban Klebelsberg Kunó kultúrpolitikája teremtette meg.

Huszti József könyvében szerves egészebe beilleszkedő csillogó mozaikdarabkákat gyanánt jelent meg előttünk ennek a klebelsbergi kultúrpolitikának egyes állomásai: Julián egyetemi, népiskolák, középiskolai reform, művészetek pártolása, színházpolitika, egyetemek építése, tudományos intézetek, alföldi problémák és az évszázadokon át elhanyagolt alföldi magyarság felvértezése az iskolázás és a kultúra erejével. Még az olyan látszólag alarendelt jelentőségű és dekorációnak tetsző kérdések is, mint az új csillagvizsgáló létesítése és a vidéki muzeumok ügyének előbbrevitele is be-

letartoztak ebbe a szerves kultúrpolitikai programba. És ez a kultúrpolitika szerves összefüggésben állott a szociális, nemzeti és nemzetiségi politikával is. Azok, akik Klebelsberggel együtt jártak az alföldi bizottság üléseire, tudták és most azok a feljegyzések is, melyeket özvegye bocsájított Huszti Józsefnek rendelkezésére, igazolják, hogy Klebelsberg milyen behatóan foglalkozott a parcellázás, a telepítés és a nemzetiségi politika kérdéseivel. A szaporodásban és művelődési képességekben vélte megtalálni a magyarság jövődjének két legfontosabb tényezőjét. Állandóan foglalkoztatta a nemzetiségi kérdés, de a nemzetiségi kérdést magas értelmi és erkölcsi színvonalának megfelelően nem erőszakkal, nem céltalan piszkálódásokkal és nem a cselédkönyveken keresztül, hanem a kultúra eszközeivel akarta a magyarság javára megoldani.

Akkoriban sokan voltak, akik támadták Klebelsberg kultúrpolitikáját. Magam is őrzök még néhány vezércikket, amely pazarlásnak nevezi a vidéki egyetemeket és különösen az egyetemi építkezésekre fordított összegeket. Van, amelyik gunyolódik a kultuszminiszteren, aki egy koldus-országban bőkezű Medicinek képzeletét magát és Szent Márk-teret akar az alföldi homokra varázsolni. És rövidlátó kávéházi politikusok annakidején mennyit zsörtölődtek és zuglódáltak, hogy minek a megcsontított országnak a négy egyetem és hol talál majd elhelyezést az a szellemi proletáriátus, amely ezekről az egyetemekről kikerül. Akik akkoriban a vezércikkeket írták és a kávéházi asztalok mellett szerettek volna minél kevesebb új fiskálist és orvost látni maguk mellett, most bocsánatot kérhetnek Klebelsberg emlékeitől. Hogyan jutottunk volna az ország meggyöngyöződésének alkalmával, ha Klebelsberg nem teremtette volna meg az intelligenciának azt a tartalékát, amely átvehette a visszatért országgrészek közigazgatását és kitölthette a hézagokat, amelyeket husz esztendő pusztítása ütött az ottani magyarság soraiban. Ezeknél a rövidlátó bírálóknál jobban megértette Klebelsberg kultúrpolitikájának jelentőségét az a Bogdan-Duca román egyetemi tanár, aki a huszas évek végén azzal larmázta fel a román közvéleményt, hogy nem az üres fenyegetésekben és fogadkozássokban, hanem Klebelsberg kultúrpolitikája a veszedelem, mert az tudatosan egy megnagyobbodó Magyarország számára van méretezve.

Mindez nagyon szépen van megírva Huszti József könyvében. Egyes kisebb hiányosságok és elírások egyékkora könyvben természetesen elkerülhetetlenek. Huszti szerint például Klebelsberg 1932 szeptember elején utoljára Szegeden szerepelt a nyilvánosság előtt és azután tört ki rajta a paratífusz, amely október 11-én elragadta. Ezzel szemben a tény az, hogy még szeptember 18-án Szentesen részt vett az alföldi bizottság ülésén és beszédet mondott az alföldi magyarság hivatásáról. Ez volt utolsó nyilvános szereplése. A fénykép, amelyen Csörgő Károly alispán üdvözlöi őt, ma is birtokomban van.

Az természetesen nem hiányosság, hanem a nyomtatott betűnek sajnálatos sajátossága, hogy nem lehet meg benne az egyéniség közvetlensége és az alkotás lendülete, amely Klebelsbergből kiáradt. Nem lehet kiérezni belőle, hogy Klebelsberg miként kapott fel alkalomszerűen egy-egy ötletet és ötlet miként vált nála alkotássá. Pedig sokszor ezek az ötletek, még ha nem valósultak is meg, voltak jellemzők Klebelsberg impulzív, ezer irányban reagáló egyéniségére. Vannak, akik tudják, hogy a Strobl hagyatéka néhány szobrának megvásárlásából miként született meg egyik legszebb alkotásának, a Templom-tér Nemzeti Emlécsarnokának a gondolata. Mikor megépítette a Boldogasszony-sugárat lezáró városkaput, az volt a terve, hogy tetejére állíttassa Magyarországot védasszonyának szobrát, feje körül a villanylámpák csillagkoronájával. Egyik jótéti ötlete volt, hogy meg kellene változtatni

Szeged címerét és kettévágott kétéfajás helyett Bologna címerének példájára a könyvet kellene helyezni. Bologna címerében olvasható a jelmondat: „Bononia docet”. Miért ne lehetne Szeged címerének jelmondata: „Szeged kotat”. Oktatja az Alföld magyarságát a jövődjé számára.

Huszti könyvének kiadásával az Akadémia teljesítette kötelességét Klebelsberg emlékével szemben. A kormány is teljesítette kötelességét, mikor kezdeményezte és felállíttatta Klebelsberg szobrát Budapesten. De Szeged, amely legtöbbet köszönhet Klebelsbergnek, úgy érzem, még nem rótta le teljesen a háláját. A Nemzeti Emlécsarnok statumai, ha jól emlékszem, úgy intézkednek, hogy a csarnokban azok szobrát lehet elhelyezni, akik elévülhetetlen érdemeket szereztek a magyar irodalom, tudomány, művészet és kultúra előbbrevitelére, de csak haláluk után tíz esztendővel. Nagyon bölcs rendelkezés, amely az egynapos halhatatlanságot kizárja az igazi érdemek csarnokából. Klebelsberg halálának 1942 október 11-én volt tíz esztendője. Erkölcsi aktusnak nagyon szép lett volna ha a nemes város a halál évfordulóján határozta volna el Klebelsberg emlékének a Nemzeti Emlécsarnokban való megőrkötését. A hely Klebelsberg az egyetemalapítók sorában feltétlenül megilleti. Ezzel a szoborral Szeged városa mindenestre tartozik Klebelsberg emlékének.

## Hölveim! Eayszerre 130 kötőű

A XX. század szenzációja! Munkája kézimunka. Minden minta köthető. Néhány óra alatt köthet pulóvert blúz vagy ruhát. Készítése egyszerű. Ára 62.10 P. „RAPID” 98 tüvel! Ára: 8.30 P. Kérje 19. ismertetőt. ARUFORGALMI KFT. Budapest, IV., Sütő-utca 2. főemelet 3. Telefon: 183.305.

## Régi szegedi holmi

(A Délmagyarország munkatársától) Az ember azt hinné, hogy nincs már senki, aki régi dolgokra a maga tapasztalatából emlékezne. Nem harminc, meg negyven esztendő gondolkodunk, ilyen kicsiny időközökért nem megyünk a szomszédba, azokban helyt állunk magunk is. Mi messzebb kutakodunk, ahol több az akadály.

Hetven, meg nyolcvan éves emberek találhatók ma is, de a javarésznél nagy falba ütközünk. Mindenek előtt a memória szeret kihagyni s csak igen kevés az olyan ember, aki meg tudja különböztetni az érdekeset és a fontosat a mit sem érő anyagtól. Hányan mondják, főleg idős nők, már nekem is.

— Regényt írhatna az életéből, olyan szenzációs volt az.

— Legyen szerencsém!

Aztán kezdte mondani, páratlan beszédűséggel azokat a közhelyeket, amelyeken még most félszázad múltán is letűnt árnyakkal vitakozott, bár egyoldalúan. Egyetlen szó érdekes, vagy kiemelkedő nem volt azokban, szürke sablon az egész, nem is érdekelhet mást azon kívül, akivel megtörtént.

Volt egy buzgó téma-adóm, ambicionálta, hogy megörökítsem az eseteit, de két sornyi adatot se hozott. Ellenben nem gyanította, hogy a családi élete, főleg az egyénisége a legizgalmasabb téma.

Li, bácsi mennyire más! Tul van, — azért sem árulom el, hogy hanyadik X-en, de egyenes tartású, tiszta memóriájú még ma is. Vele beszélgetek régi szegedi dolgokról s szinte megdöbbenő, hogy milyen messziségekben mi mindenre emlékszik.

## A régi posta

A múlt század hetvenes évével kezdődik a magyar posta önállósága, (az 1871. évi könyvomasz bélyegek drágaságai), addig közös bélyeget használtunk az osztrákokkal.

— Hol volt a szegedi postahivatal?

— A mai Jókai-utcában a Winkler-ház helyén, egy udvari helyiségben. Alakában nagy udvara volt a háznak, az utcai részt a Krausz-féle szeszüzlet foglalta el. Ez a család régen elkerült Szegedről.

— Ki volt a posta vezetője?

— Szabad legyen nekem is nem tudni valamit. Gyerek voltam, nem érdekelt. Annál élésebben emlékszem a levélhordókra, akik hárman voltak az egész város kiszolgálására. A legöregebbet Kaczki-nak hívták, de a pálya akkor sem lehetett különös jövedelmet hajtó, mert a felesége étekdét tartott fenn. Híres szép lányjai voltak az egyik Himonyba ment férjhez egy fűrészgárhoz, a másikat egy kereskedő vette el.

Trucsó-nak hívták a másik levélhordót, mert ha nem is volt Szeged akkora, mint ma, egyetlen ember kénytelen lett volna az egész kézbesítőfor-

reztek a magyar irodalom, tudomány, művészet és kultúra előbbrevitelére, de csak haláluk után tíz esztendővel. Nagyon bölcs rendelkezés, amely az egynapos halhatatlanságot kizárja az igazi érdemek csarnokából. Klebelsberg halálának 1942 október 11-én volt tíz esztendője. Erkölcsi aktusnak nagyon szép lett volna ha a nemes város a halál évfordulóján határozta volna el Klebelsberg emlékének a Nemzeti Emlécsarnokban való megőrkötését. A hely Klebelsberg az egyetemalapítók sorában feltétlenül megilleti. Ezzel a szoborral Szeged városa mindenestre tartozik Klebelsberg emlékének.

galmat lebonyolítani. (Ez a Trucsó az árvíz után hazat építettett a Kalváriá-utcán.)

Zsarkó volt a pénzes levélhordó neve, de ő már egyetlen a magaszakmájában. A pénz abban az időben cernával átszótt erős borítékokban szertették küldözgetni, öt viaszos pecsétel látva el a hátulját.

A táviróhivatal külön volt az Iskola-utcában a Berta-házban.

— Melyik az?

— Rég eltűnt, körülbelül a püspöki palota táján feküdt, de az árvíz után itt is sok átalakulás történt. A forgalom meglehetősen kicsiny volt, az emberek nem siettek úgy, mint ma, mondanivalóikat rábízták a levelekre. A sürgönyre akkor került sor, ha életről-halálról esett szó.

A posta később a mai Bagáry-házba került, természetesen fejlődésnek indult a város kereskedelmének és iparának fokozott fejlődéséhez simulva. Ebben a stádiumban Heim nyugalmazott ezredes volt a főnöke. Mai helyére az árvíz után került, mikor az állam impozáns közintézményekkel látta el a várost.

## Régi fűszeresek

kerülnek szóba, hiszen Szeged mindig híres volt a gyarmatárúiról.

A régi Wagner-házban, (bár megengedem, hogy mellette), a mai Klauzál-terén volt Feimayer Antal fűszerkereskedése. Egyszer felrobbant valami a pincéjében, Kemény rendőrbiztos a helyszíni szemle alkalmával meg is égette az arcát.

Híres volt a Lausevits és Sztójkovics cég a Buzapiacon, ami a mai Gizella-ternek felel meg. Lausevits annyira népszerű ember, hogy a népek belefogalták a kamarkodásukba a nevét. Az üzlet nagyszerű és igen élénk. Az arizkor összedől, a rekonsztrukciót a cég építette fel a mai is Európának nevezett egykori szállodát és kávéházat. Itt nyitották meg az új fűszerüzletet is a ház Tömörkény-utcai sarkán, az akkori Pósz ékszerész mellett.

A legrégebbi fűszerüzlet az Aignerereké volt, hiszen a család, amelyik a tizenhetedik században telepedett meg Szegeden, öt generációnat folytatta a kereskedést. Két testvér volt akkor. József üzlete a Takaréktár-utcában a mai Leinzinger-gyógyszertár helyén. Ödöné a Neubauer gyufagyáros házában a Kis- és Kigyó-utca sarkán. Régi üzlet volt a Tóth Péteré is, először a Népbank mai palotájának helyén, alacsony házacska-ban a Barcsay-patika mellett. A házat is Barcsay-háznak hívták. A városi bérházban a kaputól jobbra volt Bréhm Vilmos fűszerüzlete, viszont Kriszticsé a Deák Ferenc-utca-ban, a mai Varga-ház helyén. Kriszticsól később veje, a festői megjelénésű Nedelykovics vette át az üzletet és még a század elején is vi-